

Preek gehouden op 24 december 2023
in de kerstnachtsdienst in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 9:1-6 – Lukas 2:1-20
door ds. Herman Koetsveld

Vanmorgen hadden we hier een verslaggever en cameraman van RTL-nieuws over de vloer voor een item van 1,5 minuut in de uitzending van 19.30 uur. De insteek was in eerste instantie hun interesse hoe de kerken dat aanpakken, die drukte voor de kerstnachtvieringen. Kaarten, geen kaarten, al dan niet reserveren, de praktische kant van deze kerstnachtsdienst dus. Maar via een verbale schildering mijnerzijds van de rijen wachtenden, al dan niet voorzien van chocolademelk, kwam het al rap op de inhoud. Hoe komt het dat er nu zo maar 10 keer zo veel meer mensen onze Wester in zijn geschoenlepeld dan op een 'gewone' zondagmorgendienst? En wie zijn al die mensen? En wat hopen die mensen, jullie dus, te vinden in deze stille nacht?

Maar ook de vraag aan mij: wat ga je ze nu vertellen met de bizarre ontwikkelingen in de internationale verhoudingen met Gaza en Israël en Rusland en Oekraïne in de uiterst bedenkelijke hoofdrollen die zij spelen? En dat dan ook als aanjager van de verscherping van ons maatschappelijke en politieke debat?

Het is waar, er is nu wel heel veel duisternis om het opgewekt over het licht dat komende is in deze wereld te spreken. En er is te veel, veel te veel onbegrijpelijke onmenselijkheid en haat tussen de Palestijnse Hamas en de alles verpletterende en niets en niemand ontziende reactie van Israël - en er zijn inmiddels zo veel mensen op drift (nog nooit zoveel in de mensengeschiedenis) om met de engelen geloofwaardig en met overtuiging mee te kunnen zingen over vrede op aarde.

Zo'n gesprek werd dat dus met de interviewer. Samen hadden we veel meer vragen dan antwoorden. En ik veronderstel dat dat voor de meesten van ons zal gelden. In mijn tikje gespannen verbeelding fluisterde de RTL-microfoon onder m'n neus me toe: jouw antwoord op al deze vragen in één zin is beter in twee.

Maar een troostende bemoediging op voorhand: de redacteur vertelde dat hij via de stream zou gaan meekijken en zei benieuwd te zijn wat de boodschap van deze kerstnacht 2023 zou gaan worden. Want een verhaal in één zin is geen verhaal. Hoe mooi, deze eerlijke nieuwsgierigheid over de inhoud van dit moment. En geloof het of niet,

maar ik was er bij het schrijven zelf ook - meer dan ooit - nieuwsgierig naar: hoe vertelt het verhaal van deze nacht zich in de context van wat via de krant, het journaal, de social media onontkoombaar zich aan je opdringt?

Ik verzin dit verhaal niet. Het verhaal vertelt zichzelf. En dat doet het al 20 eeuwen lang en dat zal het blijven doen tot aan het einde der tijden. En dat alleen al vind ik een buitengewoon troostende, want een uitgesproken hoopvolle gedachte.

Wie komen er de kerstnacht? vroeg de RTL-redacteur. Ja, dat weet ik natuurlijk ook niet precies. Een waaier aan mensen, met weet ik hoe veel opvattingen en levensstijlen, dat in elk geval. Misschien reken je jezelf tot de ietsisten. Daar zijn er nogal wat van volgens de sociologen die het weten kunnen - van mensen die zeggen: 'Ja, er ik geloof wel dat er meer is tussen hemel en aarde'. Helpt dit verhaal van een hemel die voor even open gaat jou als aardmens in het donker dan vooruit? En is er dan voor jou soms toch ook iets als een hemel? Of alleen, dat 'tussen'? Maar wat is dat dan? Of: wie is dat dan?

Of misschien ben je hier omdat je vindt dat er al teveel tradities overboord zijn gegaan. En vind je dat dit toch wel een hele mooie jaarlijkse traditie is die we moeten zien vast te houden. Maar hoor jij dan wel die diepte van dat eerste woord van de engel tegen die mannen, die herders in het duister van hun nacht, helpt het jou om je te verhouden tot wat er nu allemaal gaande is in dit hemelse oplichtende woord: 'Wees niet bang'?

(orgel: zachte donkere grondtoon)

Misschien wil je vooral als een optimist door het leven gaan en heb je je laten voeden door de breed uitgedragen boodschap dat je vooral het beste uit jezelf moet zien te halen en dat je mooie herinneringen moet zien te maken. Misschien lees je daar veel over, doe je de nodige cursussen en wat niet meer. Maar als het onvermijdelijke van de pijnkant van het leven je te pakken krijgt, of erger, als de bodem onder je optimisme-agenda wordt weggeslagen, kun jij dan nog geloven in een boodschap van licht en toekomst?

(orgel: iets crescendo)

Misschien vink jij het vakje 'agnost' in als het Centraal Bureau voor de Statistiek weer eens een onderzoek doet naar 'God in Nederland'. Helpt

het jou dan verder als ik je vertel dat het verhaal van deze nacht pas decennia na Jezus' dood zijn eindredactie kreeg en dat vanuit de overtuiging van zijn volgelingen dat de dood niet zijn einde betekende, maar een doorgang naar een leven in en met God?

(Orgel: nog iets sterker en 'spannender')

Misschien reken jij jezelf tot de pragmatici. Dat je leven bestaat uit een verzameling plussen en minnen en dat je kijkt hoe je het handigst kunt investeren in opleiding, beroep, carrière vanuit de gedachte dat je dan het meest kans hebt op geluk, of dan toch in elk geval in een beetje een leuk leven inclusief de af te vinken bucketlijstjes. En hoort dan deze avond gewoon op dat plus-lijstje thuis of voel je ergens ook wel dat er meer aan de hand is. En wat is dat meer dan?

(Orgel: idem, maar dan met nog meer dissonanten...)

Waar schaar jij je zelf in de inmiddels uit de hand lopende wij-zij-indelingen, in de scherpte van het maatschappelijk en politieke debat waarbij jij natuurlijk hoort bij degenen die deugen in tegenstelling tot al die 'anderen' die rabiate onzin uitkramen, voor de foute partij kiezen of zich solidair verklaren met de verkeerde partij in de oorlog of welke scheidslijn je maar bedenken kunt?

(orgel aanzwellend nu)

Wie ben jij en hoe zit je hier? Wat verlang jij te ontvangen? Of wie verlang jij te ontvangen? Is het ooit nog te doen om je voluit te geven, je te openen voor het verhaal van deze nacht? Voor het engelenkoor dat zingt van vrede op aarde? Voor een nieuwe beweging, weg uit het duister naar het licht. Is dat te doen.....!?

(orgel: improvisatie van fortissimo en spanningsvol naar afnemend met 'in de verte' oplichten van thema 'Stille Nacht'. Dan 'open einde')

Deze stille nacht...Het verhaal speelt zich af in en rond Bethlehem. Dat ligt ten zuidoosten van Jeruzalem in nu door Israël bezet Palestijns gebied. Normaal gesproken zou het daar nu een topdrukte zijn vanwege het vierden van Christus' geboorte. Maar nu niets van dat alles. De christelijke, grotendeels Palestijnse gemeenschappen hebben al hun vieringen geannuleerd. De pijn van hun volk, moslims én christenen, hen aangedaan in de vernietiging door Israël van Gaza en het annexerende

geweld op de bezette Westbank als antwoord op de gruwelijke terreur van Hamas begin oktober is te groot.

Misschien heb je het gezien, het stond in de krant en was gisteravond op het journaal: In de Lutherse Kerk van Bethlehem is wel een kerststal neergezet. Het Christuskind ligt niet in een knusse stal in een kribbe met wat aandoenlijke beesten erom heen. Nee, hij ligt er te midden van brokstukken puin.

Dit beeld en wat de Palestijnse Lutherse christenen hiermee willen vertellen greep me aan. Zoals de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer vanuit zijn dodencel vanwege zijn verzet tegen Hitler schreef dat Christus nog steeds elke dag gekruisigd wordt – en hij doelde op de bijna gelukke vernietiging van het Joodse volk door het racisme van het Duitse nationaalsocialisme, zo wordt Christus door de christenen van Bethlehem vereenzelvigd met de Palestijnse kinderen die met honderden, misschien wel duizenden sterven door de niets en niemand ontziende wraak van de uiterst nationalistische regering van Israël, zo diep pijnlijk genoeg gevoed door de trauma's van de holocaust.

Het kerstverhaal van Kerst 2023. Is er eigenlijk iets nieuws onder de zon? Ook Lucas begint met een mens die zichzelf verbeeld god te zijn: de keizer in Rome. Hij die gaat over leven en dood met decreten van totalitaire macht, met onderdrukking en vernietiging van wie hem niet aanstaan. De grote geschiedenis, de grote bewegingen van de tijden. Ja, dat verhaal, dat kennen we maar al te goed.

Maar dan. Dan, daar gebeurt het. Dan geschiedt het. Lucas componeert met de grootste mogelijke zorgvuldigheid. Opgezet als een soort zandloper: van groots en breed, van Rome en wereldtoneel naar een stadje van niks in Judea. En van dat stadje naar een hoogzwangere vrouw en haar man, ontheemd, dakloos, op zoek naar een onderkomen. Hopen op 'kom erin, wees welkom hier. Doe alsof je thuis bent'. Maar dat woord klinkt niet, zoals ook nu dat voor tallozen uitblijft. En nog verder zoomt de verteller in: dat stel, Maria en haar Jozef krijgen een plek bij de beesten. En daar, kleiner dan klein, bij niemand in beeld, daar wordt Jezus geboren. Die mens waarvan de verteller eerder had gezegd dat hij de Messias, de mens van Godswege onder ons zal zijn.

Maar merkwaardig genoeg is hij hier niet de hoofdpersoon. En ook zijn vader en moeder komen niet aan het woord. De camera zoomt nu een stukje uit. En vindt een groepje herders in de nacht. Herders. Da's geen

toeval. Want hadden de profeten al niet gezegd dat het volk verdwalen zal als verloren schapen als zij geen herders hebben die hen vooruitgaan? En ook deze mensen verkeren in het donker van de nacht, tasten in het duister van de tijd.

Het is noodzaak om in het licht gezet te worden als je onzichtbaar wordt in de duisternis. Het is noodzaak dat de hemel voor even open gaat als de aarde een woestenij dreigt te worden. Het is noodzaak dat iemand je overtuigend, want zo liefdevol aanspreekt met 'wees niet bang' als het je aanvliegt met wat er allemaal op je bordje is komen te liggen. Het is noodzaak dat er voor jou gezongen wordt over een vrede die over de aarde zal komen als elk hoopvol woord je in de keel blijft steken. Dat geschiedt dus. Daar gebeurt het dus.

En dan zou je denken, (want zo denken wij doorgaans): Op naar de sterke man die alles kan. Op naar die krachtpatser die onze problemen gaat oplossen. Op naar die welbespraakte leidersfiguur wiens beloften op een zonnige toekomst - in elk geval voor onszelf - er in gaat als zoete koek. Zou je denken. Maar die stem van het licht vertelt op zoek te gaan naar dat kind van niks, eentje van achteraf, zo'n kind van mensen die niks voorstellen, gemangeld in de belangen van de macht. Zo'n kind waar wie dat maar wil overheen loopt. Zo'n kind van de rekening te midden van de rotzooi van deze wereld. In zo'n kind, in dát Kind komt God tot ons. In die grootse kleinheid, in die krachtige kwetsbaarheid, in die hemelse aardsheid, in dat grenzeloze midden, in deze verstilde beweging, in dit doorgaande nieuwe begin, in deze zich in tallozen herhalende geboorte komt de Eeuwige ons tegemoet. Het perspectief van het verhaal verwijdt zich nu tot nooit vermoedde mogelijkheden, tot die van een doorvertelling op 25 december 2023 in het hartje van Amsterdam aan toe.

Die herders worden weer herders: ze gaan ons voor als mensen die hebben gehoord, die hun angst te boven zijn gekomen, die zijn opgestaan, die de hemelse boodschap van vrede in hun hart hebben gesloten tegen al het haatgebulder in. En van doodse zwijgers worden zij omgebogen, of ik kan beter zeggen, worden zij opnieuw geboren tot woordverspreiders, verhaaldragers, hoopgevers, delers van het visioen van een wereld van vrede. En Lucas fluistert het ons zachtjes in: niet dwingend, maar uitnodigend: jij ietsist, zoeker, agnost, pragmaticus, tobber, rommelaar, alles en iedereen wantrouwende, wegkruiper, kleingelovige, sprakeloze, geschokte, weglacher, jij – gewoon wie jij ten diepste bent, zou het jou niet goed doen, zou het ons samenleven niet

goed doen, zou het onze wereld niet goed doen als ook jij het hoort en verstaat: wees niet bang!

En dat je dan opstaat, en op weg gaat, om deelgenoot te worden van dat mysterie, dat midden van de geschiedenis, van jouw geschiedenis, dat de Eeuwige in de geboorte van Christus in alles van ons leven is gaan delen. Tot en met de diepste diepten aan toe? Maar ons daar niet laat, maar jou en mij doet opstaan en bevrijd uit de dodelijke duisternis naar het licht van Gods liefde die alles en iedereen omvatten en redden wil? Zou het jou niet goed doen, deze beweging naar het Kind, naar het Licht, naar de Liefde zelf? Wat houd je tegen? Wat houd je nog tegen? Godzijdank Amen!